

Lehmann Kristóf

Mitől magas az infláció?

Az utóbbi két évtizedben a világ elszokott a magas inflációtól. Az 1990-es években a volt keleti blokk és Kína bekapcsolódása a világgazdaságba, a globális termelési rendszerek kiépülése, a költségoptimalizáció mind hozzájárultak, ahhoz, hogy a magas inflációtól búcsút vehettünk. Ha azonban ma körbenézünk, akkor áruhiányt, napról-napra változó és emelkedő árakat és a legtöbb országban évtizedes inflációs csúcsokat láthatunk az Egyesült Államoktól Oroszorszáig. Két fontos kérdést kell megválaszolnunk: milyen okok húzódnak meg az infláció mögött és ez alapján mennyire lesz tartós az áremelkedés?

Az inflációt tápláló okok között négy fontos tényezőt kell megvizsgáljunk.

Elsőként a koronavírus 2020-as kitörését követő kínálati oldali problémákat. A covid-pandémia a mai globalizált gazdaságának működése miatt a világháborús helyzet következményeihez hasonlítható. A világ minden pontján számos szektorban ideiglenesen leállt a termelés. Így a bányákban, a gyárakban és a szolgáltató szektorban. Egyszerre lassult le a nyersanyagok, az energiahordozók kitermelése és a félkész-, valamint a késztermékek gyártása. Ezt ma jól láthatjuk a számos szektort érintő chip-hiányban, a gáz árának tavalyi ötszörösére emelkedésében vagy az olaj árának ugrásszerű növekedésében. Ugyanez érzékelhető a tengeri szállítmányozás költségének hatszorosára emelkedésben. Mindezeknek egyetlen lenyomata van, a messziről érkező nyersanyagok, félkész- és késztermékek végső ára magasabb lett.

A koncentrált keresletemelkedés is árfelhajtó hatású volt. A pandémia megjelenése a fogyasztás visszaeséséhez vezetett. Ennek részben az az oka, hogy számos szolgáltatás nem volt elérhető a lezárások vagy a korlátozások miatt. Éttermek, hotelek, mozik és színházak zárták le működésüket. A gazdaságok újraindítása sokkal nagyobb fogyasztói keresletet eredményezett, mert egyszerre szerették volna sokan bepótolni az elhalasztott fogyasztást. Ez egy időbeli koncentrálttságot okozott a keresletben, és mivel a kínálati oldal kapacitás korlátai fennálltak, így az eredő hatás sokkal nagyobb lett. Az újraindítással járó hirtelen keresleti koncentrációt elkerülni nem lehetett. Ettől megkülönböztetendő, hogy elsősorban az angolszász országokban a költségvetési politika közvetlenül is hozzájárult a kereslet élénküléséhez a háztartásoknak nyújtott stimulus csomagokkal vagy a karantén alatt emelt munkanélküliségi

segéllyel. Ezek tovább növelték a háztartások elkölthető jövedelmét, azonban egyidejűleg az államadósságot is emelték.

A harmadik fontos inflációt gerjesztő hatás, hogy rövid idő alatt túl sok pénz került be a gazdaságba. 2020 tavaszán a kormányzatok azzal a lehetetlen helyzettel szembesültek: a kórházi kapacitások lehetséges telítettsége miatt országos karantént vezettek be. Ez együtt jár a gazdasági szektorok leállítással. Mindeközben egészségügyi beruházásokat és eszközbeszerzéseket kellett megvalósítani, mert a működő kórházak a világban sehol sem a koronavírus pandémia sajátosságára voltak berendezve. A gazdaság leállítása az államkassza adóbevételeit csökkentette, miközben a nem tervezett egészségügyi beszerzések és a gazdasági támogatások jelentősen növelték a kiadásokat. Ilyen mértékű pénzügyi forrást kötvénykibocsátással előteremteni a 2020 tavaszi globális pénzügyi pánik alatt nem lehetett. Az egyedüli kényszermegoldás a jegybankok bevetése volt, amelyek nagy mennyiségben vásároltak államkötvényeket teremtett pénzből, így az államkassza elkölthető forráshoz jutottak. Az új jegybanki pénz az állami kiadásokon és a gazdaságot támogató programokon keresztül a gazdaságba került. Ha sok pénz kerül a gazdaságba rövid idő alatt, miközben a gazdaság ideiglenesen leáll, akkor a termékek ára törvényszerűen nő. Fontos megérteni, hogy ez a pénzteremtés kényszer volt, másképpen nem lehetett volna ilyen gyorsan feltölteni az államkasszát.

Végül az infláció tekintetében kulcs fontosságú tényező a várakozások alakulása. A várakozások, amelyek a gazdaságban pszichés folyamatokként írhatók le, előrevetítik a szereplők későbbi döntéseit. 2020 végétől egyre többen számítottak a gazdaságpolitikai élénkítés és a vakcinák hatékonysága miatt a gazdasági növekedés gyors helyreállítására, és a fent említett tényezők együttes fennállása miatt általános várakozássá vált az infláció emelkedése. A legfontosabb kérdés a várakozások kapcsán, hogy az infláció emelkedését átmenetinek vagy tartósnak gondolják a szereplők? Ha ugyanis az inflációs várakozások tartósan emelkednek, akkor a jegybankoknak az inflációs alapfolyamatok, tehát a termékkör széles skáláját lefedő áremelkedések miatt szigorítaniuk kell. A lépéskényszer oka, hogy ebben a környezetben a várakozások önbeteljesítővé válnak, megindul a termékek átárázása.

A fenti hatások egyidejű jelenléte és a gazdaságpolitikai válaszok vitákat generáltak. Hazánkban néhány közgazdász gazdasági túlfűtöttségre hivatkozott és általános gazdaságpolitikai hibákról beszélt az inflációra mutogatva. Így nyilatkozott Surányi György, aki szerint a hazai infláció emelkedése döntően hazai tényezőkre vezethető

vissza. Értékelése nyilvánvalóan abszurd egy olyan időszakban, amikor világszerte jelentősen, több évtizedes csúcsra emelkedett az infláció. A fejlett világban Észak-Amerikától Európáig számos országban több évtizedes csúcson van az infláció. Összevetésképpen a hazánkkal hasonló múltú, de eurót használó balti országokban rendre 7,9, 10,7 és 12 százalékosak voltak a legfrissebb, decemberi inflációs ráták. A jelenlegi globális inflációs adatokat látva hamisan érvel az, aki döntően hazai folyamatokra vagy gazdaságpolitikai hibákra akarja visszavezetni az infláció emelkedését.

Mi lehet a hatékony recept ebben a helyzetben? Mivel a fenti négy tényező közül szinte mindenből láthatunk jeleket, nincs egyszerű és tankönyvszerű recept. Jelenleg erős kínálati problémákat érzékelünk a chipeknél, a szállítmányozásban, a nyersanyagok és az energiahordozók esetében. Ezeket importigényünk miatt nem lehet hazai eszközökkel kezelni. A pandémia alatt erőteljes kormányzati és jegybanki programok segítették a gazdaságot és a vállalatokat a túlélésben. Emiatt a munkahelyek megőrzése volt a prioritás, amihez elengedhetetlen volt hazánkban is a jegybank aktív támogató politikája. Ebben a helyzetben a gazdaságpolitika egyetlen országban sem tud hirtelen 180 fokos fordulatot végrehajtani. A Magyar Nemzeti Bank felelősen, Európában az elsők között kezdett szigorítani. Időközben már a költségvetés is megkezdte a konszolidációt, miközben több alapvető termék árát ideiglenesen befagyasztotta. Korunk rendkívüli globális inflációs sokkjára csak komplex válaszlépésekkel adhatunk hatékony választ.

„Szerkesztett formában megjelent a Magyar Nemzetben 2022. február 4-én.”